

людину, влучає в іншу людину, яка стоїть поруч); 8) помилка в засобах скоєння злочину.

Підсумовуючи, зауважимо, що існує велика кількість класифікацій помилок і кожна з них має право на існування, коли вона обґрунтована. Але значимість їх для практики застосування кримінального закону має різний ступінь, що обумовлюється різноманітними підставами класифікації.

Список літератури:

1. Таганцев Н.С. Лекции по русскому уголовному праву. Часть общая. СПб., 1887.
2. Якушин В.А. Ошибка и ее уголовно-правовое значение. Казань, 1988.
3. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть общая. Т.1. СПб., 1902.
4. Дагель П.С. Обстоятельства, исключают виновность субъекта и влияющие на форму вины // Советская юстиция. 1973. №3.

Надійшла до редколегії 09.02.99

Ю.М. Уманець

РЕЖИМ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ (ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ)

Період формування основ кримінально-виконавчого права України як самостійної галузі права кримінально-правового комплексу потребує розробки нового категоріально-понятійного апарату, який би відповідав теперішньому рівню теорії та потребам практики виконання кримінальних покарань [1, с.15–19].

Не дивлячись на активні пошуки кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі, воно залишається найбільш розповсюдженим видом кримінальної репресії як в країнах Європи, так і Америки.

Згідно з даними Пінел Реформ Інтернешнл та Міжнародного центру пенітенціарних досліджень кількість засуджених у високорозвинutih країнах Западу зростає. Так, якщо в 1991 р. у в'язницях Італії було 35, 5 тисяч засуджених, то в 1996 р. їх кількість зросла до 52 тисяч; в Англії та Уельсі в 1998 р. в місцях позбавлення волі знаходилось 65 тисяч засуджених, що на 23, 5 тисячі більше, ніж в 1993 р.; якщо в 1980р. в Сполучених Штатах Америки в ув'язненні знаходилось 500 тисяч, то в 1997 р. їх кількість зросла до 1, 7 млн. чоловік, а відносна чисельність ув'язнених на 100 тисяч населення досягла рівня 645 чоловік.

У порівняних показниках цього періоду відносна чисельність ув'язнених в Україні була – 425; в Білорусії – 505; в Росії – 740; в Польщі – 149 чоловік на 100 тисяч населення цих країн [2, с.2].

При цьому відміна смертної кари як виду кримінального покарання в ряді країн Європи актуалізувала проблему вивчення теорії та практики виконання позиттєвого позбавлення волі, яка в юридичній науці України до тепер не досліджувалась [3, с.275–282; 4, с.4].

Необхідність перегляду та нового наукового омислення історично визначених у теорії виправно-трудоного права основних правових категорій та понять кримінально-виконавчого права, окрім вищеназваних обставин, зумовлена також наступною групою факторів:

змiнами політичної, економічної та соціальної структури суспільства; необхідністю збільшення матеріальних витрат на забезпечення діяльності державних органів, що виконують кримінальні покарання та утримання засуджених до позбавлення волі;

вимогами зважати на міжнародно-правові акти у сфері виконання кримінальних покарань та поведження з засудженими;

розширенням, поглибленням та вдосконаленням міждержавних і двосторонніх угод щодо отримання правової допомоги в сфері боротьби зі злочинністю, поведження з ув'язненими та засудженими.

У науковій літературі є різні погляди на визначення поняття «режим» у зв'язку з виконанням покарання у вигляді позбавлення волі [5, с.113–114; 6, с.1160; 7, с.181; 8, с.38; 9, с.99–100].

Термін «режим» використовується в нормах чинного кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України, але до теперішнього часу у Виправно-трудоному кодексі України поняття та цілі режиму не закріплені. Тому в ряді законодавчих актів термін «режим» має різні значення, що призводить до порушення вимоги додержання одностійності юридичної термінології визначеного правового поняття.

Так, у ст.7 Виправно-трудоного кодексу України він закріплюється, як один з основних засобів виправлення та перевиховання засуджених, у ст.8 ВТК України він розглядається як джерело обмежень правового становища засуджених. У ст.ст.13, 18 ВТК України терміни «загальний режим», «посилений режим», «суворий режим», «особливий режим» використовуються у вигляді системостворюючої ознаки діючої

системи місць позбавлення волі, а також у вигляді необхідної резолютивної частини обвинувального вироку, в якій визначається вид режиму установи для виконання позбавлення волі відносно різних категорій засуджених.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін та доповнень до законодавчих актів України щодо врегулювання деяких питань, пов'язаних з умовами відбування покарання засудженими» 27.07.94 р., глава 13 «Заходи безпеки та підстави застосування зброї» ВТК України була доповнена ст.81¹ «Особливий режим у місцях позбавлення волі», що дає підстави вважати режим одним із заходів безпеки, які застосовуються до засуджених.

Ряд норм чинного виправно-трудового законодавства України (ст.ст.29, 30, 31, 32, 33 ВТК) присвячені особливостям режиму в виправно-трудовах установах різних видів.

Основні вимоги режиму в місцях позбавлення волі закріплені в ст. 28 ВТК. До них законодавець відносить:

обов'язкову ізоляцію засуджених та постійний нагляд за ними;
точне та неухильне виконання засудженими своїх обов'язків;
різні умови утримання в залежності від характеру та ступеня суспільної небезпеки здійсненого злочину, особи та поведінки засудженого.

Окрім того, що вищеназвані вимоги режиму відносяться до різних суб'єктів та предметів урегульованих правовідносин, аналізована стаття має ряд норм декларативного, матеріального, процесуального та компетенційного характеру, що дає змогу віднести її до одного з різновидів нетипових нормативно-правових приписів [10, с.56–63].

Таке неоднозначне застосування у законі терміна «режим» створює певну складність при розробці нових дефінітивних положень, призначених забезпечити системність та одноманітність їх законодавчого закріплення, правильного розуміння та застосування норм кримінально-виконавчого права.

У загальножитковому значенні слово «режим» (від франц. «regime») треба розуміти як встановлений порядок; спосіб життя; сукупність заходів, норм для досягнення якої-небудь цілі [11, с.28]. У перекладі з латинської мови слово «regimen» означає «управління» [12, с.1124].

У сфері правового регулювання виконання кримінальних покарань чітко визначені два напрямки його вдосконалення. Перше – це правове регулювання поведінки з засудженими. Друге – це правове регулювання управління органами, що виконують покарання [13, с.122].

Правові рамки в сфері управління органами, виконуючими покарання, охоплюють при цьому більш широке коло суспільних відносин порівняно з іншими сферами державного управління [14, с.89].

Це положення дає підстави вважати режим правовою категорією більш вищого та складного рівня, ніж просто «порядок та умови», «основний засіб або спосіб виправно-трудового впливу», або «строого регламентований внутрішній розпорядок дня».

На наш погляд, режим виконання кримінального покарання – це комплексна соціально-правова категорія, яка являє собою спеціальну, встановлену відповідними приписами правових норм, систему державного управління процесом виконання кримінального покарання, здійснюваного для досягнення його цілей.

Дане означення поняття «режим» не є безсумнівним, але в умовах формування науково-практичної школи управління органами внутрішніх справ України необхідності розробки теоретичних основ кримінально-виконавчого права України, реальних змін організаційно-управлінської структури органів держави в сфері виконання кримінальних покарань [15, с.4–6], воно може сприяти усуненню термінологічних суперечностей у зазначеній сфері правового регулювання, а також розвитку нових концептуальних положень науки кримінально-виконавчого права України.

Список літератури:

1. Степанюк А.Х. Виконання покарання – центральна категорія кримінально-виконавчого права // Бізнесінформ. 1997. № 13.
2. Тюремное население //Бюллетень Пинэл Реформ Интернэшнл и Международного центра тюремных исследований. № 1. 1998.
3. Антонян Ю.М. Психология убийств. М., 1997.
4. Попов В.П. Пожизненное лишение свободы: реальность и перспективы // Преступление и наказание. 1998. № 1.
5. Познышев С.В. Основы пенитенциарной науки. М., 1923.
6. Лучинский П.Н. Тюремный режим //Тюремный вестник. 1913.
7. Ширвиндт Е.Г., Утевский Б.С. Советское исправительно-трудоовое право. М., 1957.
8. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудоового права. Проблемы

особенной части. М., 1985. 9. Советское исправительно-трудовое право. Особенная часть. Рязань. 1987. 10. Мелентьев М.П. Функции и структура советского исправительно-трудового права. Рязань, 1977. 11. Большой толковый словарь иностранных слов: В 3-х т. Ростов-на-Дону; 1995. Т. 3. 12. Советский энциклопедический словарь. М., 1981. 13. Орлов П.И., Шумилин С.Ф., Севостьянов В.П. Минимальные стандартные правила обращения с заключенными. Уголовно-исполнительное право Украины. Сб. норм. актов. Х., 1993. 14. Анисимков В.М. Управление органами, исполняющими наказания. М., 1989. 15. Указ Президента України № 827/98 від 31.07.98 р. «Про положення про Державний департамент України з питань виконання покарань» // Урядовий кур'єр. 1998. 13 серпня.

Надійшла до редколегії 24.12.99

С.В. Колесников

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Захистити і зберегти дитинство, здорове розумово і морально, фізично і психічно, – означає виявити реальне піклування про охорону генфонду нації, про зміцнення й поповнення інтелектуального потенціалу суспільства.

Та криза, яку переживає сьогодні все наше суспільство, неминуче позначилась й на підростаючому поколінні. Ситуація в дитячому й молодіжному середовищі переважно негативна. Дані соціальної статистики і соціологічних досліджень свідчать, що в період активного реформування суспільства з 1987 до 1997 рр. в Україні народилося майже на 6 млн дітей менше, ніж за попереднє десятиріччя, кількість дітей до 6 років зменшилось на 35%, а у віці до 16 років – на 10%. Спостерігається погіршення здоров'я молоді, зростання дитячої смертності, що викликає не зниженням рівня медичного обслуговування та несприятливою екологічною обстановкою. У зв'язку з відсутністю належного контролю з боку батьків і педагогів за поведінкою дітей, які більшу частину свого вільного часу є бездоглядними, почастишали факти дитячого бродяжництва та втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

За даними проведених досліджень, у сирітських установах виховуються зараз 700 тис. дітей. Майже всі вони мають батьків. Усе частіше дітей залишають у пологових будинках жінки від 14 до 17 років (у